

REFERENCES

1. Andrist, Ralph K. (2015), *The Gold Rush*, New Word City, 145 p. (eng)
2. Reeves, Keir & Frost, Lionel & Fahey, Charles (2010). Integrating the Historiography of the Nineteenth-Century Gold Rushes. *Australian Economic History Review*. 50 (2): 111. doi:10.1111/j.1467-8446.2010.00296.x
3. Micheloud, François (2004). The Crime of 1873: Gold Inflation this time. *FX Micheloud Monetary History*. Available at: <http://www.micheloud.com/FXM/MH/Crime/Gold.htm>
4. Malone, Michael P. & Roeder, Richard B. & Lang, William L. (1991), Chapter 4, *The Mining Frontier. Montana : a history of two centuries* (Rev. ed.). Seattle, WA: University of Washington Press. pp. 64-91. Available at: https://books.google.com.ua/books?id=p-P59FkOPg0C&printsec=frontcover&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false
5. North, Michael (1994), *Das Geld und seine Geschichte*. C. H. Beck, München, S. 121 (deutsch).
6. Brands, H. W. (2003), *The age of gold: the California Gold Rush and the new American dream*, New York. Available at: <https://www.amazon.com/Age-Gold-California-American-Dream/dp/0385720882>
7. Berton, Pierre (2001), *Klondike: The Last Great Gold Rush, 1896-1899*. Random House of Canada, 496 p. (eng).
8. Marfunin, A.S. (1987), *The history of gold*, Nauka, Moscow, 248 p. (rus).
9. Anikin, A.V. (1984), *Gold, International Relations*, Moscow, 320 p. (rus).
10. Lokerman, A.A. (1978), *The riddle of Russian gold*, Nauka, Moscow, 144 p. (rus).
11. Alekseev, I.S. (2008), *Gold. Diamonds. People* KNORUS, Moscow, 600 p. (rus).
12. Gayko, G & Biletsky, V. (2015). Mining constituent of the period of great geographic discoveries. *Skhid*, no. 3(135), DOI: 10.21847/1728-9343.2015.3(135).45747.
13. Biletsky, V. & Gayko, G (2006). Chronology of mining in the countries of the world, Donetsk branch of NTSh, Editorial of Mining Encyclopedia, Donetsk, 224 p. (ukr).
14. Gayko, G & Biletsky, V. (2015), *Mining in the history of civilization*, Publishing House of Kyiv-Mohyla Academy, Kyiv, 486 p. (ukr).

© Гайко Геннадій, Білецький Володимир
Надійшла до редакції 19.05.2017

УДК 061.1УНР(470+571-25)"1914/1918":314.151.3-054.73

ДЕМУЗІННА,

доктор історичних наук, доцент, завідувач кафедри документознавства,
Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди

ВНЕСОК УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ В ПЕТРОГРАДІ У СПРАВУ ДОПОМОГИ БІЖЕНЦЯМ І ВИСЕЛЕНЦЯМ ПІД ЧАС ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ¹

У статті проаналізований внесок Української Національної Ради в Петрограді - повноважного представницького органу Української Центральної Ради в столиці Росії, утвореного після Лютневої революції 1917 р. під головуванням О. Лотоцького та П. Стебницького - у справу допомоги біженцям і виселенцям з Галичини, Волині та Холмщини під час Першої світової війни. Оприлюднено окремі листи виселенців з України (зокрема, ректора Львівської духовної семінарії, священника, доктора богослов'я Осипа Боцяна, голови Української ради у м. Ташкенті В. Розвадовського, доцента університету і професійної гімназії в м. Станіславів І. С. Дем'янчука та ін.), що надходили на адресу Української Національної Ради.

Ключові слова: біженці та виселенці; Галичина; Волинь та Холмщина; Перша світова війна; Українська Національна рада в Петрограді; П. Стебницький.

Постановка проблеми та стан її вивчення. Людська цивілізація, переступивши поріг третього тисячоліття, виявилася нездатною подолати біженство як гуманітарну проблему планетарного масштабу. Кількість біженців у світі вперше в історії перетнула позначку в 60 мільйонів і становила, згідно зі звітом Управління ООН у справах біженців (UNHCR) за 2015 р., 65,3 мільйона

людей. "Ми маємо справу не з посиленням тенденції, а з велетенським стрибком", - відзначив Антонію Гутерріш, верховний комісар ООН з питань біженців. Що ж стосується України, то з 2014 р. вона потрапила до списку країн-лідерів за кількістю примусово переміщених людей через конфлікт на Донбасі та анексію Криму. Станом на грудень 2015 р. країна посідала восьме місце

¹ Дослідження проведено за фінансової підтримки Наукового товариства ім. Т. Шевченка в Америці (Стипендійний фонд ім. Юрія Кузіва).

після Південного Судану, Нігерії та Ємену, згідно з даними IDMC. Міністерство соціальної політики України повідомляло про 1 785 740 внутрішньо переміщених осіб. Згідно з даними Міжвідомчого координаційного штабу з питань соціального забезпечення ВПО, в Україні станом на 3 лютого 2017 р. 1 млн 65 тис. 727 осіб були змушені покинути свої домівки та стати внутрішніми переселенцями: 1 млн 42 тис. 904 людини з окупованих Донецької та Луганської областей та 22 353 - із Криму [16].

Саме Перша світова війна спричинила появу нової категорії цивільного населення - біженців, невідомої в таких масштабах за попередніх військових конфліктів. У Європі, у державах протиборчих блоків, біженство стало невід'ємним атрибутом життя соціуму. Особливо розмаху воно набуло на території Російської імперії, а відтак охопило й українські губернії, що входили до її складу. У зв'язку з цим звернення до аналізу досвіду вирішення проблем біженців Першої світової війни на теренах Європи має незаперечну актуальність як у науковому, так і в гуманітарно-цивілізаційному вимірах.

Тема біженства в період Першої світової війни настільки широка та багатогранна, що десятки вітчизняних і зарубіжних науковців більшою чи меншою мірою зверталися до її вивчення. Серед окремих із них назвемо І. Р. Береста, Л. М. Жванко, А. І. Загребельну, О. М. Курцева, Т. І. Лазанську, О. В. Сердюка та ін.²

Держава, не маючи можливості самостійно впоратися з організацією ефективної допомоги всім категоріям біженців і виселенців, доручала цю справу громадським (волонтерським) організаціям, які, як правило, надавали харчову, медичну, економічну та статистичну допомогу. Не стала винятком й Українська Національна Рада (далі - У.Н.Р., Рада), утворена після Лютневої революції 1917 р. у Петрограді як повноважний представницький орган Української Центральної Ради в столиці Росії. Виконавчий комітет Ради складався з 5 членів - голови О. Лотоцького (пізніше обов'язки перейшли до П. Стебницького), секретаря П. Стебницького, скарбника Г. Голоскевича, М. Корчинського та М. Славінського.

Метою статті є аналіз внеску Української Національної Ради в Петрограді під головуванням О. Лотоцького та П. Стебницького у справу допомоги біженцям і виселенцям з Галичини, Волині та Холмщини під час Першої світової війни.

Виклад основного матеріалу. Перша світова війна викликала пересування на театрах воєнних дій (у тому числі на українських теренах) сотень тисяч військових та спричинила масову примусову міграцію цивільної людності (біженців, виселенців, закладників, переселенців) із зазначених територій на схід - до українських губерній Російської імперії та власне етнічної Росії й Сибіру. Поняття "біженства" означає осіб, які добровільно залишили свої домівки з наступом ворога; при цьому з території Галичини, Волині та Холмщини велику кількість осіб було переміщено насильно (у літературі їх названо виселенцями, переселенцями)³. Зага-

лом, дослідники вживають такі широкі поняття як "переміщені особи", "переміщене населення", до яких зараховуються біженці, депортовані, військовополонені ворожих армій, інтерновані із числа громадян ворожих країн (П. Гатрелл). Крім того, побутують такі поняття-синоніми як "евакуйоване населення", "вигнанці" тощо. Л. М. Жванко, і ми повністю поділяємо її думку, вважає, що особи, насильно виселені з зони воєнних дій під нагляд поліції, до категорії біженців не зараховувалися [3, с. 22]. Найбільш оптимальним, на нашу думку, є поняття "виселенці" (тому будемо оперувати саме ним).

Дослідники виділяють кілька груп виселенців: 1) заручники; 2) утікачі або біженці; 3) вислані адміністративним або етапним порядком (І. В. Баран) [1, с. 14]. І. Р. Берест указує на дві категорії біженців та виселенців, направлених у російські губернії. Перша - невелика категорія, переважно русофільської та москвофільської орієнтації, направлена в Ростов-на-Дону (у місті отримали притулок понад 6 тис. представників галицької інтелігенції, студентів та учнівської молоді, не рахуючи селян); інша ж категорія не отримувала нічого, - їх направляли для виконання аграрних робіт у землеробські райони, а далі - на освоєння багатств Сибіру та Півночі [3, с. 206].

У "Пам'ятній записці про стан цивільних полонених та військовополонених уродженців Галиції та Буковини, що знаходяться у Росії" (від 14 червня 1917 р.) зазначалася кількість виселених із цих регіонів: до 3 тис. українців-інтелігентів та більше 20 тис. селян різної статі. Серед інтелігенції найбільше постраждали особи духовного стану: митрополит, митрофорний протопресвітер, 2 ректори духовних семінарій, 5 докторів богослов'я, 2 папських шамбелени, 4 благочестивих, 3 ігумени, 50 приходських священників, 5 студентів богослов'я, 10 монахів, 8 монахів-кліриків. Серед освітан слід назвати 1 професора політехнікуму, 2 доцентів університету, 1 директора гімназії, 6 викладачів гімназії, 1 керівницю жіночої школи, 26 народних учителів; з інших професій слід відмітити 7 адвокатів (у т. ч. 3 депутатів парламенту), 5 суддів, 3 лікарів, 7 журналістів і літераторів, 1 книготорговця, 4 агрономів [13, арк. 1 зв.-2].

Ректор Львівської духовної семінарії, священник, доктор богослов'я Осип Боцян підтвердив зазначену кількість виселенців, відзначивши, що "...скандальною історією є історія арештовання і заточення людей, які не дали ніяких доказів ворожнечі ... Росії і російській армії, - яких одинокою виною було се, що вони були лояльними підданими австрійської держави, свідомими українцями, православними католиками (уніатами) з переконання" [12, арк. 1].

О. Боцян продовжував: "вивезено до 3000 інтелігентів всіх станів і віку: священників (митрополита А. Шептицького; митрофорного протопресвітера Станіславівської єпархії); 2 ректорів духовних семінарій: Львівської і Станіславівської; 5 докторів богослов'я, 2 папських шамбеленів, 4 благочинних, 3 ігуменів Василіанського ордену, 50 приходських священників, 5 студентів богослов'я, 10 монахів, 8 кліриків-монахів; учителів (1 професор політехнікуму, 2 доценти університету, 1 директор гімназії, 6 учителів гімназії, 1 директорка жіночої школи, 26 народних учителів); адвокатів (3 послів до парламенту, 4 кандидатів адвокатури), 5 суддів, 3 лікарів, 7 редакторів і літераторів, 1 книгар, 4 агрономи; 1 селянин посол до парламенту; до 500 селян просвітних, економічних і політичних організаторів, і 20.000 селян і селянок різного віку.

...Майже усі були вивезені без суду, без подання причин, із-за доносу, підозріння і самоволі адмініст-

² Детальну історіографію цього питання див.: Жванко Л. М. *Біженство Першої світової війни в Україні: Документи і матеріали (1914-1918 рр.)*: [монографія] / Л. М. Жванко; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. - Харків: ХНАМГ, 2010. - С. 16-32.

³ Згідно із сучасною термінологією, біженці - люди, що покинули власну країну, а внутрішньо переміщені особи - люди, що були змушені покинути власні домівки в межах своєї країни. Якщо статус і права біженців були визначені Конвенцією ООН, яка поширюється на 145 країн світу, з 1951 р., то Принципи внутрішніх переміщень були прийняті ООН тільки у 2004 р.

ративних властей. А там, де подані були причини, видно було лишень грубе насилля і самоволю "устроїтелів" Галичини: ректорові Львівської духовної семінарії поставлено (у жандармській управі...) вину а) приналежність до (неіснуючої в Галичині) "анархістсько-терористично-соціалістичної партії", б) змагання до освободження митрополита Шептицького із Курська - без подання яких небудь фактів-доказів на се. Дальша протизаконність була у тому, що їх, підданих чужої держави, вислали на час воєнних акцій у глуб Росії, на заточення у Сибір, на що немає ніяких законних основ" [12, арк. 2].

Отож, на засіданнях Комітету Української Національної Ради в Петрограді неодноразово обговорювалося питання біженців і виселенців. Так, 12 квітня 1917 р. Д. І. Дорошенко, доповівши про своє нове призначення на посаду комісара Галичини та Буковини, окреслив завдання у справі повернення засланих галичан та полгешення участі галицьких бранців⁴ [5, арк. 7 зв.]. Щодо останнього питання - ухвалено вплинути на міністра хліборобства, щоб подбав про використання галичан-бранців в Україні задля покращення землеробської праці, якій бракувало робітників⁵.

Справа галичан-виселенців була доручена члену Комітету У.Н.Р. М. Славінському. На засіданні Ради обмірковувалася ситуація галичан у м. Ташкенті на прохання голови місцевої української ради В. Розвадовського; постановлено приватним шляхом, через М. Славінського, поспілкуватися в цій справі з Ташкентськими громадськими організаціями, зокрема, з головою виконавчого комітету О. Ліповським [5, арк. 11]. 3 листа В. Розвадовського до О. Лотоцького від 16 червня 1917 р. довідуємося про становище згаданих вище виселенців (уважаємо за необхідне подати повний текст листа [4]):

Щироповажний Олександр Гнатович!

Пишу з Ташкента. Бачився з Олександром Лаврентьєвичем Липовським і на жаль, як він казав, на другий день після того як він відіслав лист д. Славінському, переговорив зі мною за біженців, просив, щоб я ознакомив його з матеріальною постановою діла. Децю я розповів Вам за організацію притулку

⁴ У березні 1917 р. рішенням Тимчасового уряду "Генерал-губернаторство областей Австро-Угорщини зайнятих по праву війни" було реорганізовано в "Обласний комісаріат Галичини та Буковини" на чолі з Д. І. Дорошенком. Це територіально-адміністративне утворення поділялося на дві губернії: Тернопільську та Чернівецьку, губерніальними комісарами яких було призначено відповідно І. І. Красковського та В. Г. Лотоцького. Комісаріат планував сприяти формуванню органів місцевого самоврядування, прагнув відновити соціально-економічне та національно-культурне життя краю. Значну увагу Д. І. Дорошенко приділяв питанню повернення з Росії галицьких виселенців. З цією метою при обласному комісаріаті було створено "Галицько-Буковинську комісію", головне завдання якої полягало в наданні допомоги українським репатріантам. Однак через невдалий наступ російської армії влітку 1917 р. Росія практично втратила контроль над територією Східної Галичини, тому більшість заходів адміністрації Д. І. Дорошенка не були запроваджені.

⁵ 18 березня 1917 р. на одному з засідань Особливої наради з улаштування біженців Міністерства внутрішніх справ Тимчасового уряду Росії прийнято відозву до біженців, у якій їх закликано ставати до сільськогосподарських робіт (залучення біженців до посівної кампанії 1917 р. за умов дефіциту робочих рук у селах було цілком виправданим і необхідним кроком уряду). І вже за деякий час спеціальна комісія, створена при Особливій нараді, підготувала "Правила щодо заходів залучення біженців до сільськогосподарських робіт".

для біженців, котрому запомогає "Русский Народный Совет Прикарпатской Руси". Само собою розуміється, що я для притулка розвинув майстерні, надіючись, що прибуток з майстерських дасть можливість содержувати біженців, бо "пайек" біженський був дуже мізерний. Для майстерських дістав робітників з чехів воєнно-плінних. Була думка у мене, що і біженці пристануть до роботи в майстерських, але всі вони були хлібороби; тільки мріяли, аби скорше відїхати в свої рідні місця і до ремісничої роботи не приставали; навіть і з молоді треба було примусу, щоб училися у чехів майстрів. Назначена мною платня 3 карбованця кожному місячно при повному одержанню дала можливість учити 5 хлопців у столярній майстерні і 2-х у гончарній. Взагалі біженці самі по собі були не інтересні, мало чим цікавились і моє відношення до них було як до людей, котрих удалося зберегти від страшної пошесті, котра занесла сотні біженців у домовину. Для завідування притулком мною було поставлено ... Грабовецького і Гринєва, котрі належали до Руської партії Галичини. Інакше я не міг зробити, дістаючи поміч притулку з організації Русько-Народн. Совіту Прикарп. Руси. Поміч, треба сказати, вислалась дуже не акуратно; з відомостей дізнаюся, що і Руський Народ. Совет діставав поміч для біженців у Ростові не дуже акуратно, тому мені приходилось, щомісяця видавати зі своїх грошей, латаючи борги притулка і таким способом на 1 січня 1917 року я дав на притулок 1.043 р. Посилаючи щомісяця для контролю в Ростові рахунки, я показував переросход. Приміром, ІІ-1917 видано мною з власних грошей 212 р. 94 к. Розуміється, що я надіюся, що гроші мені вернуть у всякім разі, при ліквідації притулку рахунки можна було б вирівняти. Сказати, щоб біженці жили спокійно не можна. Раз або два на місяць вони просили відіслати їх з Туркестану, куда попали в 1915 р. з іншими біженцями з Росії. Приходилось їх умовляти, бо здавалося, що ось ось війна скінчиться і буде можливість відіслати їх в Галичину; тим часом обставини гіршались. Наш визвольний переворот дав собі знати і на біженцях. Руський Народний Совет Прикарп. Руси був відставлен, а з ним розуміється руські галичане не могли надїятися на поміч самі. Мене було обрано головою Турк. Української громади і я вирішив ліквідувати притулок біженців в Ташкенті. Мушу застерегти, що в ліквідації притулка були дуже зацікавлені майстри чехи, котрі находячись в притулку користувалися свободою, мали гроші, добре помешкання і ін. 4/III сього року я відїхав з Ташкенту, давши розпорядження біженців відіслати в Євр. Росію. Все було заготовлено, лишав я і гроші їм на дорогу. Як тільки я з Ташкенту, майстри підняли галас, намовили біженців не відїхати з Ташкенту, почали Бог знає які річі говорити за завідуючих. Гарячі голови з нашої громади не чекаючи на мене втрутилися в діла притулку, прогнали Грабовецького і Гринєва і забрали притулок під опіку громади. Наставили завідуючим двох політичних ворогів Грабовецького і Гринєва - Левицького і Добрянського, українців з Галичини - воєнно-плінних. Само собою розуміється почалися лічні рахунки, зв'язані ще з Галичиною. Наші українці цілком не розуміють галицьких обставин і я гадаю, що при освідомленню ніколи б не призначили на завідуючих воєнно-плінних галичан. От тут і пішла робота - помста одної ворожої партії до другої, де приходиться получати долю приємностей і мені. Тепер притулок з біженцями в такому положенні. 34 біженці знаходяться в притулку, решта на службі (посилаю Вам

спис.⁶). 4 майстерні, організовані мною, роблять за-
мовлення (у всіх майстер. роблять воєнно-плінні сло-
в'яни-чехи і ін.). Спис робітників по майст. посилаю
також⁷. Була мною організована і ткацька майстер-
ня, але ледащі баби цілком одмовились робити. Що
до гончарної і столярної майстерні, то у мене була
думка, по війні, вучити хлопців, перенести діло в Га-
личину і розпочати промислову школу. Як видите, не
так склалося як мені задалося. З листа д-я Липовсь-
кого Ви прочитаєте, що організація майстерських
йому подобалася, але він цілком не знав за мене, бо
був у притулку тоді, як я перебував у Москві, бо з Пет-
рограду я виїхав ще на який час у Москву. Сказати, що
при теперішній дорожнечі можна одержувати (автор
листа мав на увазі "утримувати" - І. Д.) притулок з
біженцями на ті гроші, котрі получають з май-
стерських з певністю можна, але то все залежить
від робітників чехів. За час завідування притулком
Грабовецьким з Гриневим ідження (їжа - І. Д.) для
біженців готувалося хазяйським способом; тепер їм
дають по 40 коп. на душу і уже декотрі приходять
незадоволені (хліб і цукор дають осібно) - знов чути
за від'їзд з Ташкенту. Омельчук з громади питає у
мене, як і куди можна було б послати біженців-гали-
чан з Ташкенту. На мою думку, біженців треба б
відіслати на Волинь, тим більше, що там є галичани.
З цим проханням я звертаюся і до Вас, аби Ви поради-
ли д-ві Липовському. З Олександром Лаврентьєвичем
Липовським я познайомився і певно, що за многірічі
поговоримо; він думає за організацію в Ташкенті про-
мислових шкіл і на цім ми сходимся з ним, але дуже
прикро мені, що познайомитись пришлось мені на
арунті таких неприємних речей як з притулком, де

мені приходиться реабілітувати себе і Грабовець-
кого з Гриневим, котрих я рахую чесними, порядними
людьми. Надіюсь, що Ви, Петр Януарієвич, а також д.
Славінський напишете кілька добрих слів за мене д.
Липовському, помимо притулка, бо може мені прий-
деться роботати з людиною, у котрої я знайду підтри-
мання. За це дуже просив би і прошу не відмовити.

Щиро поважуючий Вас В. Розвадовський. 6/VI-1917.

Адреса моя: Ташкент, Лахтинская ул., д. 5.

P.S. Мій привіт Петру Януарієвичу.

Таким чином, виселенці з України, що знаходилися
поза межами її етнічної території, проживали в Таш-
кенті (Республіка Узбекистан), на території Росії (у Рос-
тові-на-Дону, Симбірську, Пермї, Казані, Оренбургу,
Троїцьку (Оренбургської губ.), Астрахані тощо). Як
відмічав О. Боцян, у "Буїнську (Симбірської губернії), є
около 40 галичан-українців⁸ ...У Норільськїм краю ...
задержані посол і адвокат др. Андрій Кос, лікар др.
Куровець, міський голова з Устрию Іван Гентіш, но-
таріальний писар Микола Садовський, канцелярист
судовий Микола Бабак і багато інтелігентних селян-
організаторів, прим.[ром] Кусь, Кошовий зі Старого
Самбора. ...У Єнисейському повіті (Єнисейської гу-
бернії) донині зістались: а) списатель-статистик,
директор товариства забезпечень "Дністер" др. Во-
лодимир Охримович і директор "Народної Торговлі" зі
Львова Микола Зайчківський в селі Чудовець; б) редак-
тор "Нового Слова" Микола Курцеба, директор емі-
раційного товариства "Провідник" Іван Івашко і адво-
кат др. Микола Шухевич - в Климичі (пос. Богучанське);
в) писателька-редакторка і директорка женської
школи ім. Шевченка Константина Малицька і редак-
тор "Письма з Просвіти" Юліан Балицький в с. Пин-
чуга (пос. Богучанське); г) кандидат адвокатури Осип
Неділько...; учитель української гімназії в Яворові Ми-
кола Лиськевич; Теодор Ставничий та ученик реаль-
ної школи Іван Стеців - в с. Рибне на Ангари; ...учи-
тель гімназії Василь Чайківський; ... є 4 монахи Васи-
ліанських братчиків: П. Іванчевський, Терентій Фе-
дашко, І. Петрівський, Євген Бондарчук; народний учи-
тель-патріот Степан Качала, ... організатор Ва-
силь Найдєєв с. Рождественське пос. Казачинське; сту-
дент богослов'я Василь Куличич в Челноковос. Ка-
зачинське; учні гімназії української Роман і Степан Іва-
нецьпос. Казачинське; священники, доктори богосло-
в'я Мирон Торпикевич і Іван Соболь; старик Алексій
Любинецький, ігумен Василіан Анатоль Стрелецький,
сільський організатор Дмитро Дирів, коваль Левиць-
кий - в Красноярську.

⁶ У ташкентському гуртожитку, організованому на кошти Русь-
кої Народної Ради Прикарпатської Русі, проживали: чоловіки:
1. Буряк Марко Дмитрович (50 років); 2. Гнатик Петро Дмит-
рович (35); 3. Гуль Дмитро Іванович (52); 4. Дасев Андрій
Степанович (20); 5. Матулинець Федір Семенович (36);
6. Праскович Андрій Петрович (37); 7. Хавик Василь Григо-
рович (61); жінки: 8. Білінська Ксенія Василівна (35); 9. Гиле-
вич Єва Іванівна (36); 10. Матулинець Христина Григорівна
(38); 11. Федак Єва Іванівна (35); 12. Щекун Пелагія Іванівна
(37); 13. Ющак Анастасія Миколаївна (40); 14. Ярема Марія
Миколаївна (20); 15. Федак Пелагія Василівна (26); підлітки-
хлопці: 16. Буряк Михайло Маркович (15); 17. Гуль Іван Дмит-
рович (19); 18. Занько Ілля Григорович (18); 19. Моряк Сте-
пан Онуфрієвич (15); 20. Рачкевич Павло Лукич (15); 21. Яре-
ма Ілля Миколайович (18); 22. Ярема Михайло Миколайович
(17); підлітки-дівчата: 23. Матулинець Калина Григорівна (15);
24. Поточняк Марія Федорівна (17); 25. Рачкевич Анастасія
Лук'янівна (18); 26. Спалило Параскевія Трофимівна (19);
27. Ющак Марія Іванівна (18); 28. Ярема Ганна Миколаївна
(19); 29. Онишко Єва Григорівна (23); діти шкільного віку:
30. Бабинець Семен Миколайович (11); 31. Білінський Йосип
Іванович (11); 32. Гуль Михайло Дмитрович (?); 33. Гуль Ми-
кола Дмитрович (11); 34. Федак Іван Миколайович (7);
35. Ющак Андрій Іванович (8); 36. Ярема Петро Миколайович
(9); 37. Праскович Єва Андріївна (9); 38. Праскович Параске-
вія Андріївна (13); 39. Федак Параскевія Миколаївна (10);
40. Ющак Дарія Іванівна (14); 41. Ющак Розалія Іванівна (11);
діти дошкільного віку: 42. Матулинець Марія Федорівна (3);
43. Федак Марія Миколаївна (4) [11, арк. 17-17 зв.].

⁷ У майстернях працювали військовополонені австрійської
армії: у столярні - Франц Вольшик (чех), Йосиф Вдовяк (по-
ляк), Леопольд Міллер (поляк), Іван Небельський (рос. гали-
чанин); чоботарні - Іван Паулік (чех), Бронислав Сольський
(поляк), Антон Шебеста (чех), Франц Збубна (чех); майстерні
кравців - чехи Франц Бразда, Франц Кашпарек, Матей Кок-
штейн, Франц Булік; гончарній майстерні - Іван Зубач (сло-
вак), І. Гундрум (хорват) [11, арк. 18].

⁸ Згідно з поіменним списком виселенців у м. Буїнську Сим-
бірської губ. проживало 46 галичан-українців, серед яких пе-
реважно чоловіки-землероби, ремісники, робітники, а також
дяк, в'язничний ключник, залізничник, радник окружного суду,
організатор народних спілок, банківський урядник, жандарм,
народний учитель та ін. - тобто люди різних професій та різно-
го віку (від 17 до 67 років). Серед виселенців були й професор
реальної школи Грицак Федір Миколайович, доцент універси-
тету і професійної гімназії з м. Станіславів Дем'янчук Іван Сте-
панович з дружиною Євгенією Степанівною та дітьми Яросла-
вом (6 років) і Романом (5 років). У Буїнську проживала й
жінка-виселенка Петрова Катерина (робітниця, 30 років, не-
письменна, сліпа). Майже всі виселенці, як правило, заареш-
товані адміністрацією чи військовими, не були заслухані су-
дами й вислані без слідства. Лише кільком із них висунуто
звинувачення на кшталт "передача листів ув'язнених до їх ро-
дичів" (Дубецький М. Д., тюремний ключник), "видавання ру-
софілів австрійській владі" (Мазур Ф. М., рільник; Прийма М. В.,
жандарм), "шпигунство" (Самбірський Ф. О., рільник; Федо-
рович Й. Ю., робітник) [11, арк. 19, 19 зв., 20].

В Іркутській губ. під ніяким умовієм невільно зміняти місць побуту: священникові православно-католицькому Іванові Палагицькому, студентам богослов'я (полякам) Йосифові Томашевському і Мартинові Лесньовському не дозволено переселитись із Балаганська до Іркутська. В Балаганському повіті Іркутської губ. є багато учнів-гімназистів українців, студентів університету, народних учителів і селян.

Усі вони, незаконно вислані на Сибір, не мають досі, мимо проголошеної свободи для усіх, змоги вернути на Україну, до організаційної праці серед своїх і для свого народу. Досі ще, мимо обітниця правительства, ні одного священника, ні одного старця, ні одної жінки (не здатних до війни) не відпущено за границю додому. ...

Полонені українці офіцери і священники бажають виїхати на Україну для допомоги у культурній роботі. Межи ними є учителі гімназій, юристи, техніки, студенти університету, народні учителі, учні гімназій і т. д. Є вони в Сибірську (редактор і організатор "Соколів" Сень Горук), в Верхніх Муллах Пермської губ., в Семипалатинську (адвокат др. Микола Галушинський, др. М. Кичура, Іван Кульчицький, учитель гімн. К. Шумський, агроном Гр. Думка). В Ташкенті (композитор, директор укр. музичної консерваторії др. Станіслав Людкевич; учитель гімн., секретар тов. "Просвіта" у Львові др. Іван Брик). В Тара Тобольської губернії (полковий священник, музика Володимир Садовський), а в Рязані священник-музика Теодор Пасічинський. Полковий священник із Омська, Онуфрій Гадзевич, із-за недуги призначений до виміни і відослання домів, ще в січні с. р. привезений до Петрограда і уміщений в евакуаційнім лазареті (№ 109) вже півроку жде хворий на визволення за границю і до сего часу в йогосправничого не зроблено" [12, арк. 2 зв.-4 зв.].

Виселенці, що перебували в Ростові-на-Дону, окрім скрутного матеріального становища, зазнали ще й незручностей від місцевих мешканців; подекуди спостерігалася озлобленість біженців на владу, яка розв'язала війну і змусила людей покинути свої домівки. 2 травня 1917 р. біля канцелярії опікування біженців-галичан у Ростові-на-Дону був організований заколот і бійка. Натовп, підбурений переважно студентами місцевої гімназії, із закликами проти українців, вирушив на Старо-Поштову вулицю й увірвався до канцелярії; на вході одним із учасників заколоту була зірвана вивіска Української соціал-демократичної партії, винесена на вулицю, де бунтівники почали її обплювувати; інші ж ляляли українців, які там знаходилися. Комітет українців з Галичини і Буковини в Ростові-на-Дону, звинувативши в цьому інциденті Руську Народну Раду Прикарпатської Русі⁹, у протесті від 4 травня 1917 р. засудив "некультурний і у вільній Росії нетерпимий варварський виступ чорносотенної дружини" прихильників Ради, рішуче виступив проти грубого насильства над українцями 2 травня 1917 р., вину за згадані події повністю переклав на вищезгадану організацію, чекаючи суворого слідства й справедливого покарання [11, арк. 7].

Представники Комітету українців Галичини і Буковини в Ростові-на-Дону різко засуджували діяльність Руської Народної Ради Прикарпатської Русі як організації, яка "побіч мети плекання царславського ідеалізму підкопувала в корені національну екзистенцію Ук-

раїнського Народу через поширення серед неї релігійної і національної деморалізації, витворення щораз більшого числа ренегатів запроданців" [11, арк. 1]. Створена на її місці з метою піклування про біженців-галичан Тимчасова Комісія Доно-Кубанського Комітету Всеросійського Земського Союзу в Ростові-на-Дону, до складу якої "входять, як на глум, різні нації, але нема ні одного українця" [11, арк. 1 зв.], уважалася послідовницею Руської Народної Ради Прикарпатської Русі. Єдиним гідним органом, "якому лежало б дійсно на серці добро самої справи і котрий би по материнському, а не як мачуха, піклувався долею біженців-нуждарів, викинутих війною з-під своїх стріх" [11, арк. 1 зв.], називався Комітет допомоги українцям-виселенцям в Києві при Українській Центральній Раді, до складу якого входили й вихідці з Галичини. При цьому пропонувалося всі кошти, а також опіку над школами, притулками, гуртожитками, що до цього були в підпорядкуванні Руської Народної Ради Прикарпатської Русі, передати новоствореному Комітету допомоги українцям-виселенцям у Києві, а також із допомогою місцевих адміністративних органів викоринювати всі наслідки антиреволюційної й негідної діяльності Руської Народної Ради [11, арк. 3 зв.].

В особовому фондї О. Лотоцького в Інституті рукопису НБУВ знайдено кілька листів-звернень за березень-квітень 1917 р. Комітету Української Національної ради в Петрограді до Червоного Хреста і меценатів-волонтерів із проханням про допомогу військовополоненим і виселенцям з Галичини [14; 15].

Віднайдено звернення Комітету від 16 травня 1917 р. до Комісії з прийняття російського підданства про дозвіл українським виселенцям із Галичини повернутися в Україну. До листа додавалися: 1) звернення директора Львівського театру Михайла Губчака про дозвіл переїхати з м. Сибірська до м. Києва; 2) звернення професора Івана Дем'янчука про дозвіл переїхати з м. Буїнська Сибірської губ. до м. Станіславава (Галичина); 3) звернення вихованця 8-го класу гімназії Івана Моспана про дозвіл переїхати з с. Павловська Воронежської губ. до м. Києва; 4) звернення 12 осіб, що проживали в с. Верхньо-Ницівському Пермської губ. про дозвіл повернутися в окуповану російськими військами Галичину або Київську губ.; 5) список з 33 осіб, виселенців з Галичини, що проживали в Єнисейській губ. і бажали переїхати в Київ чи Київську губ.; 6) список з 9 осіб, виселенців з Галичини та Буковини, що проживали в Томській губ. і бажали оселитися в Києві чи Київській губ.; 7) список зі 181 виселенця з Галичини, що проживали в Ядранському повіті Казанської губ. і бажали б оселитися в Київській губ. [6].

У Записці про реевакуацію вихідців з Галичини вказувалося про подання Комітетом У.Н.Р. Міністру іноземних справ спеціальної записки, одним із пунктів якої значилася необхідність звільнення галичан [13].

3 листа Головного управління Генерального штабу до Комітету від 7 травня 1917 р. довідуємося, що представники останнього вносили пропозиції й до законопроектів "Про звільнення з полону слов'ян, із включенням їх до категорії трудовозобов'язаних"¹⁰ [9]. Так, члена-

⁹ Руська Народна Рада Прикарпатської Русі ("Русский Народный Совет Прикарпатской Руси") - основна москвофільська структура в Східній Галичині, відновлена 22 вересня 1914 р. Як дорадчий орган окупаційної російської влади це товариство активно впливало на вироблення різних аспектів національної політики в краї.

¹⁰ Військовополонені слов'яни до цього часу, згідно із законодавством, мали, порівняно з іншими національностями, певні пільги - розміщувалися в окремих таборах, призначалися на роботу групами, деякі з них, за особистим клопотанням, переводилися на польові роботи в рідну місцевість; відомі випадки звільнення на поруки громадських організацій чи приватних осіб; багатьом дозволялася відпустка для побачень з рідними тощо. Відповідно новий законопроект передбачав право вільного проживання в районах теперішнього перебу-

ми Комітету пропонувалося надавати військовополоненим українцям - офіцерам, лікарям і солдатам інтелігентних професій - право вільного проживання в містах, що й було позитивно розглянуто військовим керівництвом. Проте останнім не була підтримана через труднощі технічного характеру та загрозу порушення господарських інтересів Росії пропозиція Комітету У.Н.Р. щодо зосередження всіх полонених галичан на території України.

Крім того, на адресу Комітету Української Національної Ради постійно надходили листи й телеграми, в яких виселенці наголошували на своєму скрутному становищі. Причиною такого становища було неотримання бюджетних коштів протягом зими 1916-1917 рр., що, у свою чергу, створювало ґрунт для розгортання соціальної напруги між біженцями (виселенцями) і місцевим населенням. З 1 квітня 1917 р. запроваджувалися нові "Норми нарахування кредитів на утримання дитячих притулків"; 10 травня 1917 р. був розісланий спеціальний циркуляр, у якому, зокрема, передбачалося збільшити із трьох квартир 1917 р. розмір продовольчої допомоги з 6 крб до 12 крб на одного біженця; збільшити, починаючи з 4 квартири того ж року розміри квартирної утримання біженців до 3-4 крб у містах і до 2 крб у сільській місцевості; виділити для 50 % біженців кредити на одяг і взуття, зокрема, зимове, відразу на другу півріччя, піднявши розмір оплати з 10 до 15 крб на одну людину; дозволити збільшення норм медичної допомоги за рахунок залишків коштів за іншими напрямками допомоги з граничним розміром оплати на одного стаціонарного хворого 1 крб 80 коп.; крім того, дозволити всім організаціям переносити залишки від асигнованих кредитів з однієї статті витрат в іншу [3, с. 68]. Проте останні дві інфляційні процеси майже нанівець звели підняття матеріальної допомоги. Процитуємо кілька таких листів: І. Дем'янука [8], С. Бондарчука [7], Т. Біленького [10].

Високоповажані Земляки!

За радою московських українців пересилаю виказ галичан, висланих адміністративно в Буїнськ Сибірської губ. Такі викази посилає я вже не раз всіляким російським властям... Маємо надію, що сей виказ попаде нарешті в добрі руки і що ми дістанемо назад довгождану свободу, яку відібрали нам без усякої причини. Вже третій рік мучимось ми за непоповнені вини. Якби не австрійське правительство, котре посилає нам по 10 р. на місяць, многі з поміж нас хіба б погинули з голоду, бо російська власть уміла лиш запроторити нас в тюрму, а потім вислати чорт-знакуди, але дати нам спробогу жити не знала. Так було при старій власті, так є і тепер. Нове правительство кинуло нам в марті гарне слово співчуття, але забуло запитати нас, чи ми маємо з чого жити. От уже другий місяць не дістали ми навіть австрійської допомоги, тому що по зговору з Америкою наганяє гніву над нами датський консул, котрий мабуть ще не роздивився в своїм спадку і не присилає нам грошей. За більш як два роки неволі люди подерли на собі одіж і ходять обіранцями, бо не мають за що купити собі нову одіжину. Люди, котрі не знали ніколи бід, тепер голодують і западають на здоровля, а то й помирають. Я, приміром, дістаю на цілу сім'ю 30 руб. місячно. По-

вання військовополонених слов'ян, право вільно займатися працею згідно з професією та особистими смаками, вільного вибору працевлаштування (на сільськогосподарських, гірничих чи фабричних роботах) і т. і.

думайте, поважні панове, чи при теперішній дорожнечі я можу дати своїм дітям вволю їсти? А їх треба ще й одіти.

Сподіваємося, що нова власть зробить кінець нашим мукам і змиє бодай в часті той сором, який лежить дотепер на Росії, що нас, славян, кривдить... Ви там в Петрограді знаєте добре, хто ми і за що нас вивезли, але тутешні "свобідні громадяне" не хочуть нічого знати про нашу невинність і обходяться з нами як з людьми безправними, над котрими можна знуцатися скільки зволючи. Буїнські міщани обходяться з нами гірше як з своїми собаками, а жалуватися нема кому, бо тепер "свобода".

Прийдіть бодай Ви, панове, нам на поміч і відшліть нас вже раз домів. Се не ласка з Вашого боку, а діло справедливості.

З правдивою пошаною Др. Іван Дем'янука. Буїнськ, 25/4. 1917.

...Находящийся на ссылке, бывшим старым режимом преследованный за политические дела, я принужден запросить Украинского Национального Комитета, в том куда я должен обращаться относительно моего освобождения. Принадлежу к Украинской Национальной Демократической партии, проживал до 1915 года в Галиции Бродского уезда, в феврале того же года был сослан графом Бобринским в Сибирь, только Бог спас меня и я попал в город Копал Семиреченской области. Прошу ответа поскорее.

18/4. 1917. Бондарчук.

Світлий Комітет!

Прошу ласкаво простити і благосклонно повідомити мене в слідуючій справі: вніс я прошеніє у міністерство внутрішніх діл на руки князя Львова (казано) 19/4 1917 про дозвіл виїзду до Самбора в Галичині, звідки мене забрали.

Рівнозвучне прошеніє з попереднім вніс я через консулат в Москві... Крім сього переслали ми збірний виказ з поданням всіх даних... до Центральної Української Ради у Києві.

На всі ті прохання не маю донині жодної відповіді, тому звертаюсь до Світлого Комітету з проханням ознайомитися з судьбою наших внесених прошень і повідомити мене, чи є яка надія...

Я вже мучусь тут третій рік. Мені літ 60. Клімат острій, змінений і прикрі вітри впливають шкідливо на здоровля. Життя тут не виносимо дороге і дістати не можна. Досі жив на власні средства, бо 10 рублів в місяць, які я получаю тепер... не можна брати на рахунок. За цілий час не получив я і через половину місяців, бо делегат (попередній) зсилався на те, що сей, хто получає з дома від родини допомогу, не одержує пособій. Від січня року 1916 не получив я з дому, а від січня 1917 приходять листи дуже рідко, хоч я увірений, що пишуть, тільки залягають. Прошу увявити собі наше життя-муку, особливо світських людей. Радимо собі як можемо, а тепер супроти пануючих обставин і дорожнечі найважчий час, щоби нас випустили. Священники одержують дозвіл повороту в Галичину, де знайдуть приміщення. Ми ждем помочі від Бога і добрих людей, що займаються нашою справою.

Якщо не буде можливий поворот до Австрії, то старатись буду переїхати у Київ...

Ще раз прошу ласкаво повідомлення і остаюсь з глибоким поважанням Теодор Біленький, шкільний совітник.

Висновки

Таким чином, у період функціонування У.Н.Р. (весна - літо 1917 р.) допомога біженцям і виселенцям з Галичини, Волині та Холмщини фокусувалася в межах виділеного дослідниками (Л. Жванко) другого етапу вирішення проблеми біженства¹¹ - підготовки до реевакуації, започаткованої в часи Української Центральної Ради. Слід звернути увагу на те, що небажання Тимчасового уряду Росії визнавати правомочність Генерального секретаріату, а відтак і його структур, які напряму чи опосередковано (як Українська Національна Рада в Петрограді) опікувалися проблемами біженців, призводило до балансування місцевих біженських органів між ними, що, у свою чергу, породжувало різні непорозуміння та зволікання. Така ситуація ще більше нагнітала напруження серед виселенців, які з середини 1917 р. розпочали самостійне некероване "дрейфування" до кордонів України.

Практичний внесок Української Національної Ради в Петрограді у вирішення проблеми біженства полягав у збиранні статистичної інформації про виселенців, поданні до вищих урядових інстанцій звернень і клопотань стосовно покращення їхніх побутових умов і надання матеріальної допомоги, повернення їх на територію України, зверненні до благодійних організацій і меценатів-волонтерів з проханням про допомогу військовополоненим і виселенцям, залученні до законодавчої практики, направленої на полегшення долі зазначеної соціальної категорії.

Демуз Інна,

доктор исторических наук, доцент, заведующая кафедрой документоведения,

Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический университет имени Григория Сковороды

ВКЛАД УКРАИНСКОГО НАЦИОНАЛЬНОГО СОВЕТА В ПЕТРОГРАДЕ В ДЕЛО ПОМОЩИ БЕЖЕНЦАМ И ВЫСЕЛЕНЦАМ ВО ВРЕМЯ ПЕРВОЙ МИРОВОЙ ВОЙНЫ

В статье проанализирован вклад Украинского Национального Совета в Петрограде - уполномоченного представительного органа Украинской Центральной Рады в столице России под председательством А. Лотоцкого и П. Стебницкого, образованного после Февральской революции 1917 г., - в дело помощи беженцам и выселенцам из Галичины, Волыни и Холмщины во время Первой мировой войны. Обнародованы отдельные письма выселенцев из Украины (в частности, ректора Львовской духовной семинарии, священника, доктора богословия Осипа Боцяна, председателя украинского совета в г. Ташкенте В. Розвадовского, доцента университета и профессиональной гимназии в г. Станиславове И. С. Демьянчука и др.), которые поступали на имя Украинского Национального Совета.

Ключевые слова: беженцы и выселенцы; Галичина; Волынь и Холмщина; Первая мировая война; Украинский Национальный Совет в Петрограде; П. Стебницкий.

Demuz Inna,

Doctor of History, the Head of Documentation Department,

Pereiaslav-Khmelnytskyi Hryhorii Skovoroda State Pedagogical University

CONTRIBUTION OF THE UKRAINIAN NATIONAL COUNCIL IN PETROGRAD IN THE FACILITY OF HELPING REFUGEES AND EVICTEES DURING THE FIRST WORLD WAR

The article analyses the contribution of Ukrainian National Council in Petrograd - plenipotentiary representative body of Ukrainian Central Rada in the capital of Russia, created after the February Revolution in 1917 under the heading of O. Lototskyi and P. Stebnytskyi - in the facility of helping refugees and evictees from Galicia, Volyn and

ЛІТЕРАТУРА

1. Баран І. В. Воєнні дії та руйнування на території Східної Галичини (серпень 1914 - червень 1915 рр.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : спец. 20.02.22 - військова історія / І. В. Баран. - Львів, 2010. - 20 с.
2. Берест І. Р. Виселенці та біженці з Галичини й Волині в роки Першої світової війни / І. Р. Берест // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". - 2006. - № 571 : Держава та армія. - С. 201-207.
3. Жванко Л. М. Біженство Першої світової війни в Україні : Документи і матеріали (1914-1918 рр.) : [монографія] / Л. М. Жванко ; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. - Харків : ХНАМГ, 2010. - 360 с.
4. Інститут рукопису Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського (далі - ІР НБУВ), ф. 244, од. зб. 579, 4 арк.
5. ІР НБУВ, ф. 244, од. зб. 592, 13 арк.
6. ІР НБУВ, ф. 244, од. зб. 593, 1 арк.
7. ІР НБУВ, ф. 244, од. зб. 596, 1 арк.
8. ІР НБУВ, ф. 244, од. зб. 597, 2 арк.
9. ІР НБУВ, ф. 244, од. зб. 598, 2 арк.
10. ІР НБУВ, ф. 244, од. зб. 600, 2 арк.
11. ІР НБУВ, ф. 244, од. зб. 609-623, 28 арк.
12. ІР НБУВ, ф. 244, од. зб. 624, 4 арк.
13. ІР НБУВ, ф. 335, од. зб. 23, 7 арк.
14. ІР НБУВ, ф. 335, од. зб. 24, 1 арк.
15. ІР НБУВ, ф. 335, од. зб. 26, 1 арк.
16. У світі рекордна кількість біженців і переселенців. Через війну в Україні теж (Інфографіка) [Електронний ресурс] // ТЕКСТИ.ORG.UA. Дата публікації : 10.02.2017. - Режим доступу : http://texty.org.ua/pg/article/editorial/read/74430/U_sviti_rekordna_kilkist_bizhenciv_i_pereselenciv.

¹¹ Л. Жванко виділила кілька етапів вирішення проблеми біженства: 1) осінь 1914 - зима 1916 рр. - процес евакуації біженців та розселення їх у тилкових губерніях Російської імперії; 2) весна 1916 - весна 1918 рр. - перебування в тилкових губерніях та підготовка до реевакуації, започаткованої в часи Української Центральної Ради; 3) літо - зима 1918 р. - процес повернення біженців до своїх домівок за доби Української Держави [3, с. 11].

Kholmshchyna during the First World War. Individual letters of evicts from Ukraine have been published (in particular the rector of the Lviv theological seminary, the priest, the doctor of theology Osip Botsian, the chairman of the Ukrainian Council in Tashkent (Republic of Uzbekistan) V. Rozvadovsky, the assistant professor of the university and the professional gymnasium in Stanislaviv I. S. Demianchuk, etc.), which came to the address of Ukrainian National Council. There were analyzed lists of Galician settlers, which had to live in Tashkent, on the Russian territory (in Rostov-on-Don, Buinsk (Symbirian province), in Voronizh, Kazanska, Enyseiska and other provinces).

It was proved, that in the period of functioning of Ukrainian National Council (spring - summer 1917) the help to refugees and evictees from Galicia, Volyn and Kholmshchyna was focused in the frame, allocated by researchers (L. Zhvanko) second stage of the solution of the refugee problem - preparing to reevacuation, initiated in times of Ukrainian National Council. The practical contribution of Ukrainian National Council in Petrograd was in the collection of statistical information about evictees, submission to higher government institutions of appeals and petitions regarding the improvement of their living conditions and providing of material assistance, returning them to the territory of Ukraine, appealing to charitable organizations and patronage volunteers requesting assistance to war prisoners and evictees, involvement in law-making practice, directed to facilitating the fate of this social category.

Key words: refugees and evictees; Galicia; Volyn and Kholmshchyna; First World War; Ukrainian National Council in Petrograd; P. Stebnytskyi.

REFERENCES

1. Baran I. V. (2010), *Military actions and destruction on the territory of Eastern Galicia (August 1914 - June 1915ss.)*, The dissertation author's abstract for the degree of the candidate of historical sciences on the specialty 20.02.22 - military history, Lviv, 20 p. (ukr).
2. Berestl. R. (2006), Evictees and refugees from Galicia and Volyn during the First World War, *Bulletin of the National University «Lviv Polytechnic»*, № 571, State and army, pp. 201-207.(ukr).
3. Zhvanko L. M. (2010), Evictee of the First World War in Ukraine: Documents and Materials (1914-1918), monograph, Kharkiv, 360 p.(ukr).
4. *Institute of Manuscript of the National V. I. Vernadsky Library of Ukraine*, fund 244, storage unit 579, 4 sheet.(ukr).
5. *Institute of Manuscript of the National V. I. Vernadsky Library of Ukraine*, fund 244, storage unit 592, 13 sheet.(ukr).
6. *Institute of Manuscript of the National V. I. Vernadsky Library of Ukraine*, fund 244, storage unit 593, 1 sheet.(ukr).
7. *Institute of Manuscript of the National V. I. Vernadsky Library of Ukraine*, fund 244, storage unit 596, 1 sheet.(ukr).
8. *Institute of Manuscript of the National V. I. Vernadsky Library of Ukraine*, fund 244, storage unit 597, 2 sheet.(ukr).
9. *Institute of Manuscript of the National V. I. Vernadsky Library of Ukraine*, fund 244, storage unit 598, 2 sheet.(rus).
10. *Institute of Manuscript of the National V. I. Vernadsky Library of Ukraine*, fund 244, storage unit 600, 2 sheet.(ukr).
11. *Institute of Manuscript of the National V. I. Vernadsky Library of Ukraine*, fund 244, storage unit 609-623, 28 sheet.(rus, ukr).
12. *Institute of Manuscript of the National V. I. Vernadsky Library of Ukraine*, fund 244, storage unit 624, 4 sheet.(ukr).
13. *Institute of Manuscript of the National V. I. Vernadsky Library of Ukraine*, fund 335, storage unit 23, 7 sheet.(rus, ukr).
14. *Institute of Manuscript of the National V. I. Vernadsky Library of Ukraine*, fund 335, storage unit 24, 1 sheet.(rus).
15. *Institute of Manuscript of the National V. I. Vernadsky Library of Ukraine*, fund 335, storage unit 26, 1 sheet.(rus).
16. The world has a record number of refugees and evictees. As a result of war, in Ukraine too (Infographics), Electronic resource, TEXTS.ORG.UA, Date of publication: 02.10.2017, available at: http://texty.org.ua/pg/article/editorial/read/74430/U_sviti_rekordna_kilkist_bizhenciv_i_pereselenciv (ukr).

© Демуз Інна

Надійшла до редакції 05.06.2017